

Divjak Slobodan

Postmoderno koketiranje sa nacizmom

Verovatno će ovakav naslov koji implicira postojanje izvesne intelektualne srodnosti između postmodernizma i nacizma delovati šokantno na mnoge naše intelektualce, posebno na one koji veličaju postmodernizam kao teoriju koja ukazuje na agoniju modernog sveta, štaviše na njegov samrtni ropac, iz kojeg će izniknuti viši oblik ljudskog života, u kojem će biti više prostora za toleranciju između različitih kulturološko-religioznih i ideoloških orijentacija ljudi i naroda. Međutim, ne bi bilo teško pokazati da postmoderni mislioci generalno gaje određeni afinitet prema onim filozofima koji su se svojevajno priključili samom nacističkom pokretu ili koje su svojatali sami nacisti. Gotovo svi teoretičari iz novijeg doba koji postmodernistima služe kao glavna inspiracija, mogu se dovesti na ovaj ili onaj način u vezu sa nacizmom.

O Martinu Hajdegeru i o njegovoj ne samo intelektualnoj već i praktičnoj romansi sa nacizmom već je dosta toga rečeno. Tu se posebno insistira na vezi između same njegove decizionističke filozofske koncepcije i njegovog čuvenog rektorskog govora iz 1933, kada je svojim studentima predočio osnovnu logiku decizionizma koja je nespojiva sa pravnim formalizmom: "Ne smete dozvoliti da pravila i ideje upravljaju vašim životima. Samo Firer, i jedino on, predstavlja sadašnju i buduću stvarnost Nemačke."

Kad je reč o Karlu Šmitu, koji se sasvim sigurno može tretirati kao preteča postmodernog pojma nesvodive razlike, poslednjih decenija se rasplamsala velika intelektualna debata u vezi sa pitanjem da li je njegov angažman u nacističkom pokretu logična posledica njegovih teza iz tzv. vajmarskog perioda ili je taj njegov angažman bio motivisan vanteorijskim motivima. Ma koliko da iz Šmitovog shvatanja da je etnička homogenost pre-ustavna i pre-politička suština države ne sledi na nužan način nacistička ideologija, može se reći da takvo shvatanje države sadrži u sebi ovu ideologiju kao jednu od mogućnosti.

Iako nikada nije pristupio nacističkoj partiji, Hans-Georg Gadamer je 1940. postao dobrovoljni propagator Hitlerovog režima. On je tada u Parizu održao predavanje o temi "Narod (Volk) i istorija u Herderovom mišljenju" u kojem je eksplicitno opravdavao ideju da Nemačka treba da dominira u Evropi. Nemački trijumfi na bojnopolju, govorio je on, izraz su superiornosti nemačke kulture. U novoj Evropi preovlađajuće ideja "narodnog duha" (Volksgeist) koju su postavili Herder i njegovi nasledici.

Bataj i njegovi prijatelji na Koledžu za sociologiju posmatrali su sebe kao samonaimenovanu elitu sposobnu da obnovi elemente mita, harizme i zajednice, čije odsustvo u najvećoj meri određuje karakter dekadentnog modernog društva. Članovi ovog udruženja su sebe predstavljali kao tajno udruženje, koje je spremno da preuzme ulogu predvodnika kada sazreju uslovi za tako nešto. Oni su elitne centre za obuku SS odreda tretirali kao savremeni ekvivalent njihovim aktivnostima. Bataj je 1939. održao predavanje "Hitler i tevtonski poredak", čiji sam naslov ukazuje na to kakve su intelektualne rizike Bataj i njegovi saborci bili spremni da preduzmu u ime "trećeg puta" između komunizma i liberalizma.

Ipak, glavnu ikonu postmodernizma, kad je reč o misliocima koji pripadaju novom veku, predstavlja Fridrih Niče. U našoj sredini Niče se najčešće slavi kao filozof-pesnik, briljantni apolitični stilista, bespoštedni kritičar mediokritetstva i svih oblika duhovnog porobljavanja čoveka, kao savremeni Bodler, Flober ili Malarme. Pri svemu tome se olako prelazi preko činjenice da je Moć bila ono što je najviše fasciniralo Ničea i da se on najdekvatnije može označiti kao apostol politike moći (Machtropolitik). Valja se prisetiti činjenice da je 2. novembra 1933. novi kacelar Adolf Hitler načinio ceremonijalnu posetu Ničeovom arhivu u Vajmaru, posle koje je ovaj nemački filozof bio kanonizovan kao filozofsko izvorište nacizma. Ideološki planeri Trećeg Rajha smatrali su da su samo tri knjige dostojne da budu uvrštene u Tanenbergov Memorijalni centar osnovan u znak sećanja na nemački trijumf nad Rusijom u Prvom svetskom ratu - to su *Mein Kampf*, *Mit o dvadesetom veku Alfreda Rozenberga* i Ničeov *Zaratustra*. Musolini je u svom tekstu "Relativizam i fašizam" istakao: "Uistinu, mi smo relativisti *par excellence*, a moment relativizma, povezan sa Ničeom i njegovom Voljom za moć, nastupio je onda kada je italijanski fašizam postao, i još je, naveličanstvenije ostvarenje individualne i nacionalne volje za moć". Francuski fašista Marsel Deat je u jeku Drugog svetskog rata konstatovao: "Ničeova ideja odabira 'dobrih Evropljana' sada se realizuje na bojnopolju... Neka vrsta aristokratije, viteštva stvara se u ovom ratu i ona će biti čisti nukleus Evrope u budućnosti".

Povezujući Ničeovog Natčoveka sa politikom moći koja počiva na osvajanju i istrebljivanju - sve u ime „rasne higijene“ kao preduslova za pojavu nove vrste superiornih ljudi, poznati istoričar Ernest Nolte ističe da je Hitleov holokaust sitna stvar u poređenju sa ratovima koje je koncipirao Niče: "Niče je imao na umu čisti građanski rat. Ali kada se ova ideja domisli do svog logičkog kraja, ono što treba da bude uništeno jeste čitav pravac razvoja čovečanstva od završetka klasične antike... Hrišćanski sveštenici, vulgarni zastupnici prosvetiteljstva, demokrate, socijalisti, zajedno sa pastirima i stadima slabih i degenerisanih. Ako se uništenje (Vernichtung) shvati bukvalno, onda bi krajnji rezultat bilo masovno ubistvo u poređenju sa kojim bi nacističko 'konačno rešenje' (misli se na uništenje Jevreja) imalo 'mikroskopske' razmere." Musolini bi se, po svemu sudeći, složio sa ovakvom interpretacijom pojma natčoveka i njegovih mogućih praktičnih posledica: "Plebs, koji je prekomerno hristijanizovan i humanizovan, neće nikada shvatiti da je visoki

stepen zla nužan da bi natčovek mogao uspeti... Natčovek zna samo za pobunu. Sve što postoji mora biti razoreno.”

Postmodernisti uzdižu Ničea kao mislioca koji je razgradio metafizički pojam istine, priklanjajući se perspektivističkom tumačenju istine, tj. stavu da “postoji samo perspektivističko viđenje, samo perspektivističko znanje”. I utolko mu pripisuju pluralističko i relativističko shvatanje istine (kakva će istina biti, to zavisi isključivo od perspektive iz koje se sama stvar posmatra). Međutim, pri tome oni previđaju da Niče ne stavlja sve perspektive na istu ravan, tj. da ne pridaje svim istinama istu vrednost, već on, sledeći logiku volje za moć, favorizuje perspektivu, tj. istinu, najačih i namoćnijih. Niče je smatrao da je prirodno da nabolji, tj. najsnažniji i najmoćniji, treba da vladaju, i to nemilosrdno. Otuda on u svojoj *Genealogiji morala* ističe : “Očekivanje da se snaga neće manifestovati kao snaga, kao želja za prevladavanjem, osvajanjem, da se imaju neprijatelji... apsurdno je kao i očekivanje da će se slabost manifestovati kao snaga. Nijedan čin nasilja, silovanja, eksploatacije, razaranja, nije iznutra ‘nepravičan’, pošto je sam život zasnovan na nasilju, silovanju, eksploataciji i razaranju.”

Ovakvim isticanjem određenih konceptijskih aspekata navedenih filozofa ne želim da diskvalifikujem njihove filozofije u celini (selektivno čitanje svake filozofije jeste legitimna stvar), ali problem je u tome što postmodernisti insistiraju upravo na onim aspektima ovih filozofija zahvaljujući kojima se one mogu označiti kao antimoderne, antiliberalne, protonacističke, antilegalističke i antizapadnjačke po svome karakteru. Kad je reč o antizapadnjaštvu – valja reći da postmodernizam ovde samo nastavlja sklonost tradicionalne levice ka romantizovanju “drugoga” – Ho Ši Mina, Čea, Fidela, kao i bezbrojnih drugih apostola revolucije u Trećem svetu koja će navodno pronaći lek za dekadentni Zapad. Utoliko Ričard Volin s pravom zaključuje da će postmodernisti, idealizujući način života i običaje ne-zapadnih naroda, postati politički irelevantni, jer će izgubiti svaku kritičku distancu prema njima i tako razoriti vlastiti kredibilitet.

Teško bi bilo poreći da je postmoderni nebulozni pojam razlike sličan pojmu razlike kojim je u 18. veku baratalo učenje o poligenezi iz kojeg je nastao tzv. naučni rasizam. Jer oba ova pojma razlike, pošto nisu podvodiva ni pod kakav univerzalni princip, čak ni pod onaj čisto formalnog karaktera, razgrađuju sam pojam čovečanstva. Naime, prema obema ovim koncepcijama, ljudi su međusobno podeljeni nepremostivim razlikama: u slučaju postmodernizma reč je o radikalnim kulturnim razlikama, koje se ne retko naturalizuju, a u slučaju poligeneze o radikalnim rasnim razlikama koje se biologizuju. Na temelju takvog pristupa, nastala je zajednička teza o neprevodivosti nesrodnih jezika jednih na druge. Za postmoderniste, jezici su kulturni konstrukt, konstrukt unikatnih partikularnih kultura koje se ne mogu svesti ni na kakav zajednički imenilac; za pristalice poligenizma, jezik je rasni konstrukt, tj. izraz suštinskih i nepremostivih razlika između različitih ljudskih rasa. Na osnovu ovakvog vezivanja suštine jezika za partikularnu kulturu i rasu, nastao je pronacistički pojam Arijevca koji je u izvornom smislu bio čisto

lingvistički pojam - njega su postavili lingvisti iz osamnaestog veka otkrivajući navodne veze između jezika koji su se govorili u Evropi, Persiji i u Južnoj Aziji. Lingvisti su tu porodicu jezika nazvali indo-evropskom. Kada su Evropljani krajem 19. veka krenuli u imperijalističku ekspanziju, ova rasistička koncepcija kojom se ranije opravdavalno ropstvo, bila je preobučena u pseudo-naučno ruho kako bi evropska dominacija nad ne-evropskim svetom dobila naučno utemeljenje.

Drugim rečima, i za postmoderniste i za pristalice poligeneze primarni događaj, polazna tačka nije individualna sloboda, već pluralizam nesvodljivih razlika, kulturnog i rasnoga karaktera. Ako se ovo ima vidu, onda se ne treba čuditi što recimo jedan deo radikalnih multikulturalista u Americi insistira na otvaranju zasebnih škola koje bi pohađali pripadnici obojene populacije, jer se zajedničke škole tretiraju kao sablasni pokušaj „spajanja nespojivog“, kao nastojanje da se između rase koje nemaju ničeg zajedničkog i koje stoga treba dihotomno razdvojiti.

To je krajnji bilans postmodernističke kritike ne tek metafizičkog uma, već svakog oblika umnog mišljenja, uključivši tu i proceduralni um koji je na počecima modernog doba odigrao odlučujuću ulogu u procesu postavljanja, širenja i učvršćivanja čisto formalnih, univerzalnih pravila igre. Centralna postmodernistička teza da je svaki tip racionalnog mišljenja - um kao takav - oblik represije, izvorište marginalizacije „drugosti“, tj. „razlike“, zakonito vodi u totalni relativizam koji potkopava univerzalna pravila igre, tj. same temelje moderne civilizacije i utire put novim kulturnim ratovima, integralnom etnonacionalizmu i religioznom fundamentalizmu. Slavljenje heterogenosti i radikalne razlike priziva provalu tribalističkog etosa.